

KÍCH THÍCH PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC CẢM NHẬN CÁI ĐẸP TỪ PHONG CÁCH NGHỆ THUẬT TRONG DẠY HỌC TÁC PHẨM CỦA NGUYỄN TUÂN Ở NHÀ TRƯỜNG

NGUYỄN THỊ THANH NGÀ*

Ngày nhận bài: 28/06/2016; ngày sửa chữa: 30/07/2016; ngày duyệt đăng: 31/07/2016.

Abstract: Great literary works always bear the stamp of art style of their authors and this is true for Nguyen Tuan's works. When teaching literature works of Nguyen Tuan in school, teachers should emphasize the relationship between the concept of beauty and art-style of Nguyen Tuan. The knowledge of his writing styles stimulates sense of beauty of students and makes them feel excited and be passionate in learning the great literature works of this author.

Keywords: Writing styles, art-style, the concept of beauty, sense of beauty.

Tác phẩm văn học bao giờ cũng in đậm dấu ấn phong cách nghệ thuật của nghệ sĩ. Với một tài năng lớn như Nguyễn Tuân, điều đó lại càng chính xác hơn. Trong quá trình dạy học tác phẩm của Nguyễn Tuân ở nhà trường, người thầy cần chú ý tới mối quan hệ gắn bó giữa phong cách và quan niệm cái Đẹp của Nguyễn Tuân. Từ tri thức về phong cách nghệ thuật kích thích phát triển năng lực cảm nhận cái Đẹp sẽ làm cho học sinh hứng thú và say mê với trước tác của nhà văn này. Chính người dạy cũng sẽ bất ngờ vì phong cách nghệ thuật của Nguyễn Tuân đã định hướng cho việc tiếp nhận quan niệm về cái Đẹp ở ông. Từ phong cách ấy, việc khơi dậy năng lực tiếp nhận về cái Đẹp ở người học là điều rất quan trọng.

1. Nguyễn Tuân được đánh giá một cách trân trọng là “định nghĩa” về người Nghệ sĩ. Đó là bởi ý thức và lòng tự trọng của một nhân cách đẹp khi làm nghệ thuật. Làm nghệ thuật là đem đến một giá trị *Chân, Thiện, Mĩ* nào đó cho cuộc đời qua mỗi trang viết, là in dấu ấn cái Tôi tinh anh trên mỗi con chữ. Tâm niệm của một đời nhà chữ như thế đã không phụ Nguyễn Tuân, như ông đã không phụ khát khao tri ngộ của người đọc dù tới tận muôn mai sau. Dạy học tác phẩm của Nguyễn Tuân dù ở thể loại nào cũng nên đi theo ánh sáng của phong cách nghệ thuật mà ông đã chí tình in dấu trên tác phẩm, như thế sẽ không bao giờ lạc lối. Chúng tôi nói điều này dựa trên thực tiễn sáng tác của Nguyễn Tuân. Sự tài hoa và uyên bác của ông thách thức người dạy khi mà mỗi tác phẩm giống như một “mê cung tri thức” và vẻ đẹp ngôn từ đã đạt đến độ trác tuyệt. Vì thế, khơi dậy năng lực cảm nhận cái Đẹp ở người học khi tiếp nhận tác phẩm Nguyễn Tuân vẫn là một công việc khó

khăn. Tuy nhiên, từ đặc điểm phong cách nghệ thuật Nguyễn Tuân, khó khăn này dần được giải quyết.

Trước hết, cần nhận diện phong cách nghệ thuật Nguyễn Tuân qua cách thể hiện *Cái Đẹp* qua 2 thiên tùy bút, bút kí là *Người lái đò sông Đà, Cô Tô* và truyện ngắn *Chữ người tử tù*. Con người và thiên nhiên đều được nhìn ở phương diện thẩm mĩ. Mỗi vẻ đẹp thiên nhiên qua nhãn giới Nguyễn Tuân là những tuyệt tác của tạo hoá. Nhà văn mê hoặc người đọc hết trang này tới trang khác qua nhiều góc độ, nhiều tri thức khi tiếp cận đối tượng. Vẻ đẹp thiên nhiên thường đem đến cho người đọc những ấn tượng mạnh mẽ, làm bừng tỉnh giác quan. Con người trên trang viết Nguyễn Tuân mang vẻ đẹp tài hoa nghệ sĩ, sự sống của họ giống như một sự sáng tạo có ý thức dù họ có làm nghệ thuật hay không. Phong cách đó khắc hoạ nên những hình tượng nghệ thuật mang vẻ đẹp sang trọng, giàu tính nhân văn nhằm biểu dương giá trị con người.

Trước hay sau Cách mạng, dù có sự vận động nhưng quan niệm của Nguyễn Tuân cơ bản vẫn thống nhất trên những giá trị nhân bản. Hình tượng nhân vật luôn mang một vẻ đẹp khác thường, có cốt cách nghệ sĩ đậm nét. Nguyễn Tuân nâng niu và công phu “luyện quặng ngôn từ” để tạo ra được thứ ngôn từ tinh luyện nhằm biểu đạt cho đến vẻ đẹp thẩm mĩ của đối tượng. Ngôn từ mà Nguyễn Tuân sáng tạo ra không chịu chiều chuộng một sự đọc hời hợt, vô tâm nào! Nó ánh biếc sắc nắng ban mai, khi trong veo ngọc lộ rời búp cỏ non rơi xuống thăm thẳm tâm thức người đón nhận. Đọc văn muốn “ngâm” lại từng từ ấy là bởi Nguyễn Tuân đã vắt kiệt sức

* Trưởng Trung học phổ thông Chuyên Hưng Vương

biểu đạt ngữ nghĩa, bắt ngôn từ văn xuôi thành ra hoạ, ra thơ, ra nhạc. Khi hiểu rõ dấu ấn phong cách trên trang viết Nguyễn Tuân, người dạy sẽ tìm ra những biện pháp kích thích phát triển năng lực cảm nhận cái Đẹp ở học sinh khi dạy học các tác phẩm của ông.

2. Quá trình tiếp nhận tác phẩm của Nguyễn Tuân nếu tách rời với phong cách nghệ thuật của ông sẽ không thấy được mối quan hệ biện chứng giữa cái *Tôi Nghệ sĩ* và quan niệm thẩm mỹ thể hiện trên từng trang viết. Người dạy nên vận dụng tư duy hệ thống để khai thác thế mạnh này. Tư duy hệ thống bên ngoài tác phẩm cho phép vận dụng phong cách Nguyễn Tuân như một định hướng khơi mở những vẻ đẹp trong tác phẩm. Trước khi đọc - hiểu văn bản, thâm nhập vào các hình tượng nghệ thuật, học sinh đã được hiểu rõ những biểu hiện phong cách nghệ thuật trong từng tác phẩm. Người dạy không chỉ dừng lại ở việc hình thành hai vùng kiến thức song song về tác giả và tác phẩm. Kiến thức về phong cách đã chuyển hoá vào từng phương diện của tác phẩm như thế nào mới là điều quan trọng, để rồi từ đó những năng lực của người học được đánh thức dậy.

Năng lực kết nối từ phong cách đến biểu hiện trong hình tượng nghệ thuật. Việc đọc tròn âm, rõ tiếng tác phẩm giúp tâm trí người nghe như đang xem cuốn phim trong liên tưởng. Đặc biệt, với những liên tưởng phong phú, những tri thức rất uyên bác mà nhà văn sử dụng, người nghe phải được cất nghĩa cận kề. Khi đã hiểu được quan niệm thẩm mỹ mà Nguyễn Tuân gửi gắm, người dạy cần khơi dậy năng lực kết nối tri thức giữa phong cách nghệ thuật và quan niệm thẩm mỹ ấy. Sự kết nối ấy không hề mang tính “cơ học” mà chuyển hoá vô cùng uyển chuyển thành sức sống của hình tượng và sinh khí riêng của tác phẩm. Nét độc đáo của phong cách làm nên cá tính của nhân vật, vẻ đẹp lạ lùng của biển đảo Cô Tô lúc bình minh, chất trữ tình của áng tóc thơ sông Đà... tan thấm vào cách Nguyễn Tuân cảm nhận và diễn tả tạo vật; nó tan chảy trong ma lực của lớp ngôn từ rất điệu nghệ luôn tạo hình và giàu biểu cảm. Khi tiếp nhận văn bản phải chú ý đến ngôn từ mà nhà văn sử dụng. Những từ ngữ hay cách biểu đạt sáng tạo ấy gắn bó mật thiết với tri thức mà nhà văn liên hệ. Tài năng của “phụ luyện chữ” này là khi ngôn ngữ ấy nói đến địa hạt tri thức nào đi nữa thì vẫn lấp lánh vẻ đẹp thẩm mỹ mang tính nghệ thuật. Ngôn ngữ như thế là trò chơi của trí tuệ trong vẻ đẹp mỹ cảm nguyên sơ. Chạm vào mỗi chữ là chạm vào phong cách, chạm vào quan niệm thẩm mỹ của Nguyễn Tuân. Như vậy trước khi dùng mọi kỹ thuật để khai thác hình tượng nghệ thuật, văn bản phải được đọc, được nghe, được cất nghĩa, từ đó đánh thức dậy những năng lực khác ở người học.

Từ vùng tư duy của ngôn ngữ ở người học, người dạy cần tích cực sử dụng biện pháp đối thoại để khám phá văn bản nghệ thuật. Khi học sinh đã có sự kết nối tri thức từ phong cách đến biểu hiện ra thành cái Đẹp trong sáng tác Nguyễn Tuân, giáo viên nên khuyến khích các em đưa ra ý kiến cá nhân thông qua phát vấn đối thoại. Kiểu câu hỏi này chỉ nêu vấn đề mà không cần các em giải quyết bằng những trả lời kết thúc được câu hỏi. Đó là những gợi mở xuất phát từ những đặc điểm thi pháp đi từ phong cách Nguyễn Tuân. Nên phát vấn bắt đầu từ chính những vấn đề nảy sinh trong lòng người dạy. Câu hỏi là sự “đồng thanh tương ứng” sẽ dễ dàng trở thành tiếng nói chung cùng đi tìm giải đáp của thầy và trò.

3. Mối quan hệ giữa phong cách nghệ thuật và quá trình sáng tạo nên tác phẩm là không thể phủ nhận ở những nghệ sĩ lớn. Phong cách hình thành nên thi pháp của mỗi cây bút. Chính thi pháp giúp nhà văn thể hiện một cách sinh động hơn những quan niệm thẩm mỹ và tư tưởng nhân sinh của họ. Khi vận dụng đặc điểm thi pháp tác gia, người dạy sẽ dễ dàng hơn khi hình thành năng lực ở người học trong quá trình tiếp nhận tác phẩm. Quan trọng nhất là tìm cho ra những biện pháp phù hợp để cụ thể hoá những hoạt động dạy và học kích thích năng lực cảm nhận cái đẹp từ phong cách nghệ thuật như trường hợp nhà văn Nguyễn Tuân. Các biện pháp đó cần được hình thành dựa vào chính đặc điểm thi pháp.

Tương ứng với sự uyên bác, tài hoa của tri thức phải kích thích ở người học khả năng kết nối tư duy hệ thống kiến thức liên văn bản. Tài hoa của Nguyễn Tuân trong cách sử dụng ngôn từ đòi hỏi đánh thức năng lực tư duy ngôn ngữ từ khâu đọc, cảm thụ tác phẩm như xem “cuốn phim trí óc”. Quan niệm thẩm mỹ về thiên nhiên và con người cần đến các biện pháp tổ chức hoạt động đối thoại... Trong quá trình dạy học, người dạy cần luôn vận dụng linh hoạt các biện pháp sao cho người học được tương tác liên tục với thi pháp tác giả và mạch sống của tác phẩm. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Nguyễn Viết Chữ (2010). *Phương pháp dạy học tác phẩm văn chương trong nhà trường*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- [2] Phan Trọng Luận (2011). *Văn chương bạn đọc sáng tạo*. NXB Đại học Sư phạm.
- [3] *Tuyển tập Nguyễn Tuân* (2004, tập 1, 2). NXB Văn học.
- [4] Nguyễn Đăng Mạnh (2000). *Nhà văn hiện đại, chân dung và phong cách*. NXB Trẻ, TP. Hồ Chí Minh.
- [5] Nguyễn Thị Thanh Minh (2005). *Quan niệm về cái đẹp của Nguyễn Tuân trong sáng tạo nghệ thuật*. NXB Văn hóa.